

ร 12.05.6
0723ก
2547

ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ

08206

ความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ

คำนำ

องค์กรพัฒนาเอกชน มักจะเป็นที่รู้จัก และเรียกกันทั่วไปว่า เอ็นจีโอ (NGOs : Non Governmental Organizations) มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยมานานกว่า ๓ ทศวรรษ แต่ก็ยังเป็นที่ยกย่องและมีการตั้งคำถามมากมายที่ต่างคนต่างก็กล่าวถึงหรือมีความรู้สึกและคิดเห็นต่อการดำเนินงานของ เอ็นจีโอ ในแง่มุมที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จากการสะท้อนผ่านสื่อมวลชน เช่น มักจะถูกมองว่า

- “ เป็นองค์กรที่สร้างความแตกแยกและสร้างความขัดแย้งขึ้นในสังคม ”
- “ เป็นองค์กรที่รับเงินต่างชาติเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ ”
- “ เป็นพวกรับจ้าง อยู่เบื้องหลังการชุมนุม ”
- “ เป็นกลุ่มขัดขวางการพัฒนาประเทศ ”
- “ เป็นพวกที่ขอต่อต้านประท้วงและคัดค้าน โครงการต่าง ๆ ของรัฐ ”

ภาพลักษณ์ของ เอ็นจีโอ ในสายตาของสาธารณชนคนทั่วไป จึงถูกมองออกมาในทัศนคติเชิงลบซึ่งเป็นมุมมองจากกลุ่มคนภายนอกโดยทั่วไปที่มองในลักษณะของการเชื่อมโยงจากกิจกรรมที่ปรากฏขึ้นในสังคม หรือมองเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเพียงบางประเด็น เช่น กรณีโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่มีการคัดค้าน ต่อต้านจากชุมชน แต่ในสภาพความเป็นจริงหากมีการศึกษาถึงการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน จะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายทั้งงานด้านสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนา โดยเนื่องแล้วเอ็นจีโอเป็นกลุ่มคนที่มีความปรารถนาอยากให้สังคมดีขึ้นและอยากให้การทำงานและนโยบายต่าง ๆ ของรัฐได้ถูกตรวจสอบ และ เปิดเผย ภายใต้พื้นฐานว่าประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

เนื่องจากปัจจุบันความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ ยังไม่มีเอกสาร ตำรา หรือบทเรียน ที่จัดพิมพ์เป็นการเฉพาะ การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาต่าง ๆ ความรู้ส่วนใหญ่ก็นำมาจากบทความผลงานทางวิชาการ และ ผลการศึกษาเปรียบเทียบ การจัดทำเอกสารที่เกี่ยวกับความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ จึงใช้การรวบรวมข้อมูลความรู้จากบุคคลที่ทำงานด้านการพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชนจริงประกอบกับการศึกษาเอกสารงานเขียนของผู้ที่ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ที่มีการจัดพิมพ์ในรูปแบบของหนังสือเผยแพร่ ซึ่งเป็นของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นๆ ผลงานเหล่านี้มีการจัดพิมพ์ในจำนวนจำกัด โดยสำนักพิมพ์ของกลุ่ม และก็ยังไม่มีวางจำหน่ายแพร่หลายนัก

องค์กรพัฒนาเอกชนได้มีการพัฒนาการในลักษณะการเป็นเครือข่ายทำงานร่วมกับกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ในสังคม ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชน มีพันธมิตรกว้างขวางขึ้น การเคลื่อนไหวทางสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้าร่วมกับองค์กรภาคประชาชน นักวิชาการ และสื่อมวลชน มีบทบาทในการตรวจสอบนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ และ เสนอแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างไปจากรัฐ

ทั้งนี้กระทรวงแรงงานก็เป็นหน่วยงานของรัฐที่ต้องติดต่อกับประชาชนในสังคมซึ่งรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ด้วย

จากปัญหาด้านแรงงานสัมพันธ์ ที่เกิดขึ้นวนเวียนเป็นวัฏจักร ต่อเนื่องยาวนาน จากกลุ่มผู้ใช้แรงงาน มาสู่สภาองค์กรลูกจ้าง บทบาทการเคลื่อนไหวมีการปรับเปลี่ยนเรื่อยมา จนถึงยุคของผู้ปฏิบัติงานจากองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายด้านแรงงาน และเมื่อมีการชุมนุมเรียกร้องด้านแรงงาน ก็มักจะมีคำถามทั้งจากหน่วยงานภายในกระทรวงแรงงาน และ หน่วยงานภายนอก ได้มีการสอบถามถึงตัวบุคคลของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้าร่วมเป็นแกนนำในการเรียกร้อง บ่อยครั้งมีการสื่อสารที่ผิดพลาดจากข้อเท็จจริง จึงเป็นมูลเหตุจูงใจอย่างหนึ่งที่ต้องการจะสื่อสารให้ทราบถึง "ความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ" ซึ่งปัจจุบันมีการตั้งข้อสังเกตว่า เอ็นจีโอ มี ๒ สาย คือ

๑.สาย นพ.ประเวศ วะสี ซึ่งมีการดำเนินงานผ่านทางสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ผู้ปฏิบัติงานของสายนี้พยายามที่จะเข้าหาภาครัฐ ใช้ความประนีประนอม เปรียบได้เป็นสายวิชาการ

๒.สาย คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) มีฐานทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมี นายบัณฑิต อ่อนดำ เป็นแกนกลางการดำเนินงาน ผู้ปฏิบัติงานสายนี้ไม่เข้าหารัฐ จะคอยตรวจสอบ คัดค้านโครงการที่กระทบต่อชุมชน

ความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ จึงได้รวบรวมจัดทำโดยแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นภาพรวมขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการก่อเกิด และพัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้งภาพรวมและระดับภาค เพื่อให้ทราบว่ามีการพัฒนาการ แนวคิด และจุดยืนในการทำงานพัฒนาอย่างไร

ส่วนที่ ๒ เป็นการแยกประเภทของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนตามประเด็นปัญหาของแต่ละกลุ่มปัญหา ใน ๑๑ กลุ่มปัญหา ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ทราบว่าแต่ละประเด็นปัญหามีการพัฒนาการและการดำเนินงานอย่างไร รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นองค์กรทางสังคม หรือที่เรียกกันว่า ประชาสังคม กับบทบาทการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในอนาคต

ส่วนที่ ๓ บทสรุป ได้กล่าวถึงการขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งถึงแม้จะมีมากขึ้นแต่ก็มีขีดจำกัด พร้อมกับนำเสนอปัญหาขององค์กรพัฒนาเอกชน และบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนภายใต้กระแสพัฒนายุคโลกาภิวัตน์

ความรู้เรื่อง เอ็นจีโอ เป็นผลงานทางวิชาการที่จัดทำขึ้นเพื่อขอรับการประเมินแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักวิชาการแรงงาน 7 ว โดยคาดหวังว่าผลงานทางวิชาการเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์ตามแต่จะเห็นสมควร

นายสิทธิศักดิ์ ชารนัย
กลุ่มสนับสนุนเครือข่ายและประสานภูมิภาค สำนักตรวจและประเมินผล

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงแรงงาน

มีนาคม ๒๕๔๗

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทนำ	
บทที่ ๑ กำเนิด และ ความหมาย เอ็นจีโอ	๓-๗
กำเนิด เอ็นจีโอ มาจากประเทศตะวันตก	๓
ประเภทขององค์กรการกุศล	๔
กำเนิดขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย	๕
ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชน	๖
บทที่ ๒ บทบาทการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย	๘-๒๕
ยุคเริ่มแรกขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย	๘
อุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงต้น	๙
บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ยุคประชาธิปไตยเบิกบาน	๑๐
ยุคหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙-๒๕๒๒	๑๒
พัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนในยุค ๒๕๒๓-ปัจจุบัน	๑๓
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน	๑๕
การจำแนกกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน	๑๖
การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย	๑๘
แนวคิดพื้นฐาน เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนา	๑๘
บทบาทและภารกิจขององค์กรพัฒนาเอกชน	๑๙
องค์กรพัฒนาเอกชนทำอะไรบ้างในสังคมไทย	๒๑
แหล่งสนับสนุนทางการเงินขององค์กรพัฒนาเอกชน	๒๒
ตัวอย่างองค์กรเงินทุนต่างประเทศที่สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนไทย	๒๔
บทที่ ๓ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน	๒๖-๕๔
แนวความคิดเรื่องเครือข่าย	๒๖
ทำไมต้องเป็นเครือข่าย	๒๗
การเกิดเครือข่าย	๒๘
องค์ประกอบของเครือข่าย	๒๙
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน	๓๐
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	๓๑

การก่อตั้งขององค์กรประชาชนภาคเหนือในระดับต่าง ๆ	๓๔
ยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	๓๗
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	๓๙
การก่อตั้งในพื้นที่	๓๙
ห้วงระยะเวลาของการพัฒนา	๔๐
สรุปแนวทางการดำเนินงาน	๔๒
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน	๔๓
พัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน	๔๔
องค์กรพัฒนาเอกชนในสถานการณ์การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ	๔๖
ยุคแห่งการรวมพลังขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็น กป.อพช.อีสาน	๔๗
การปรับยุทธศาสตร์ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์	๔๙
โครงสร้างและเครือข่ายการทำงาน กป.อพช.อีสาน	๕๐
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้	๕๑
เกี่ยวกับ เอ็นจีโอ ภาคใต้	๕๒
ยุทธศาสตร์ในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้	๕๒
การดำเนินงานในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๖	๕๓
แผนการดำเนินงาน	๕๔
บทที่ ๕ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนแยกตามประเด็นปัญหา	๕๕-๕๕
เครือข่ายแนวร่วมเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิง	๕๕
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก	๕๙
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านแรงงาน	๖๒
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอตส์	๖๔
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านชุมชนแออัด	๖๕
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน	๖๘
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านชนเผ่า	๗๐
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเกษตรกรรมทางเลือก	๗๓
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๗๗
เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค	๘๒
เครือข่ายสื่อภาคประชาชน	๘๗
จากองค์กรพัฒนาเอกชนสู่องค์กรประชาสังคม	๙๐
แนวคิดเรื่องประชาสังคม	๙๑
องค์กรพัฒนาเอกชน-องค์กรชุมชน-ประชาสังคม	๙๔

บทที่ ๕ บทสรุปองค์การพัฒนาเอกชน	๕๖-๕๘
บทสรุป	๕๖
ปัญหาขององค์การพัฒนาเอกชน	๕๗
บทบาทขององค์การพัฒนาเอกชนภายใต้กระแสพัฒนายุคโลกาภิวัตน์	๕๘
บรรณานุกรม	๕๙
ภาคผนวก	
ทำเนียบนามเครือข่าย	๑๐๐-๑๒๓

องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ (Non Governmental Organizations : NGOs) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมาแล้วทั่วโลก ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนแปรเปลี่ยนไปต่างๆ กันตามบริบทของแต่ละสังคม ในความหมายที่กว้างที่สุดหมายถึง องค์กรที่อยู่นอกภาครัฐ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงกำไร (non profit) ไม่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ (non partisan) คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันกับคำว่า Non Governmental Organizations คือ คำว่า Private Voluntary Organization : PVO ซึ่งจะให้ความหมายที่เน้นถึงความสมัครใจของผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมขององค์กรประเภทนี้

สำหรับความหมายในบริบทของสังคมไทยนั้น องค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง องค์กรที่เป็นอิสระจากหน่วยงานราชการ รวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะดำเนินบทบาทในการช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคม บริการสังคม รวมทั้งพัฒนาสร้างความมั่นคงทางสังคมโดยมิได้แสวงหากำไรหรือผลประโยชน์ใดๆ ในสังคมไทย องค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิ หรือ สมาคม รวมทั้งกลุ่ม หรือคณะกรรมการ หรือชมรม ซึ่งอาจจะไม่ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ หรือสมาคมอย่างเป็นทางการแต่ได้มีบทบาทในการดำเนินการด้านต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วอย่างต่อเนื่อง

องค์กรพัฒนาเอกชน มีความสำคัญอย่างยิ่งในประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนปัจจัยสี่ สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด โสเภณี การใช้แรงงานเด็ก ที่ระบบราชการไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันปัญหาที่นับวันหนักหน่วงรุนแรงได้จึงต้องอาศัยองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาช่วยกันแก้ไข้ปัญหาเหล่านี้ (ประเวศ วะสี, องค์กรพัฒนาเอกชนกับสังคมไทย, (๒๕๒๗)วารสารพัฒนาสังคม หน้า ๕)

บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม ในทศวรรษที่ผ่านมา เอ็นจีโอ มีบทบาทสำคัญในขอบเขตทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อยุคสงครามเย็นสงบลง รัฐบาลของแต่ละประเทศในซีกโลกตะวันตก ให้ความสำคัญต่อบทบาทของ เอ็นจีโอ ในฐานะที่เป็นองค์กรอิสระ ที่มีการทำงานใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด บางครั้งรัฐมีการติดต่อขอความร่วมมือจาก เอ็นจีโอ ในการทำงานกับประชาชนในท้องถิ่น โดยหวังให้เป็นการลดขั้นตอนการทำงาน ตรวจสอบได้ง่าย และมีความโปร่งใสมากกว่าระบบราชการ

ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นช่วงที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยได้เริ่มก่อรูปเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เริ่มมีบทบาทสำคัญในการเสนอทางเลือกในการพัฒนาในสังคมไทย องค์กร

พัฒนาเอกชนเริ่มมีสถานะทางสังคม เป็นที่รู้จักและยอมรับโดยทางราชการและประชาชนมากขึ้น งานขององค์กรพัฒนาเอกชนจึงเปลี่ยนจากฐานคิดที่เป็นอาสาสมัครไปสู่งานที่เป็นองค์กรวิชาชีพโดยมีเครือข่ายเชื่อมโยงที่ประสานทั้งในระดับจังหวัดและชุมชน

นายโคฟี อันนัน เลขาธิการใหญ่องค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวปราศรัยในที่ประชุมว่าด้วยปัญหาของโลก (Forum on Global Issue) ซึ่งจัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๒ โดยได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อหลายปีก่อนองค์การสหประชาชาติมีเพียงรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้แสดง แต่หลังจากการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ในปี ๒๕๓๕ กลุ่มประชาสังคม (Civic Society Groups) ได้ปรากฏชัดเจนขึ้นบนสังคมโลก เนื่องจากการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชน (ราณี หัสสรังสี, บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนและประชาสังคมในช่วงเปลี่ยนยุคสมัย, พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๗๘, เศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ในสถานการณ์ที่ปัญหาของสังคมมีความซับซ้อนเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยหลายด้าน ลำพังการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรชาวบ้านไม่เพียงพอในการร่วมกันแก้ไขปัญหาพร้อมของสังคมได้ ไม่มีสถาบันหรือกลไกทางสังคมใดที่จะผูกขาดการขับเคลื่อนพลังความคิดและการพัฒนาได้ตลอดไป

ผลงานเล่มนี้พยายามที่จะบอกลำดับของการเกิด การปรับเปลี่ยนขบวนการเอ็นจีโอในภาพรวม ซึ่งมีงานทั้งด้านวิเคราะห์และงานพัฒนาแต่ให้ภาพมากเป็นพิเศษกับกลุ่มหรือสายที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาและการรณรงค์ ซึ่งเป็นกลุ่มสืบสานมาจากการเป็นนิสิต นักศึกษา และนักกิจกรรมกลุ่มปรัชญาความคิด หลักการ ภายใต้วิธีการของมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และกลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นองค์กรขนาดเล็ก บุคคลากรระหว่าง ๕-๒๐ คน ซึ่งในปี ๒๕๒๙ ได้ร่วมกันเป็นขบวนการทางสังคมภายใต้ชื่อ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีกลุ่ม และเครือข่ายต่าง ๆ เกิดขึ้นท่ามกลางการตื่นตัวของประชาชนและภาคสังคมพลเมือง (Civic Society) มากขึ้น แต่เครือข่ายของ กป.อพช. ก็ยังคงฐานะบทบาทไม่ต่างไปกว่าเดิมที่เกิดมาจากกลุ่มและเครือข่ายทางภาคชนบท ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญยิ่งของการเกษตรและสังคมไทย กลุ่มเหล่านี้จะมีเครือข่ายที่เป็นสมาชิกที่จะครอบคลุมในเกือบทุกประเด็นของงานการพัฒนา จึงหวังว่าสาระของหนังสือเล่มนี้จะช่วยเพิ่มแรงมูม เพื่อผู้อ่านจะได้นำไปขบคิด พิจารณาทบทวน และมองข้างหน้าเพิ่มขึ้น เพื่อให้เข้าใจพลวัตของสังคม และ เอ็นจีโอ เพื่อต้องการให้เห็นว่าองค์กรพัฒนาเอกชนยังมีส่วนที่อยู่บ้างไม่มากก็น้อย เปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญเดียวกัน สดแล้วแต่ผู้ที่จะมองด้านใดของเหรียญนั้น.

" องค์กรพัฒนาเอกชน คืองานที่ทำขายเองทำน ถ้าทำนละมเองไปข้างหน้า
สิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือ ต้องพัฒนาทรัพยากรที่ยังเหลืออยู่ในชนบท ที่ดินที่เราเหลืออยู่
เพียงน้อยนิด มีความสมบูรณ์ หรือไม่มีความสมบูรณ์ ก็ตามซึ่งยังมีที่ดินเหลืออยู่บ้าง

เรามีคนสูงอายุ ซึ่งมีทั้งภูมิปัญญา และ มีทั้งประสบการณ์ และ มีความรักถิ่น
/ เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่ทิ้งไปไหน แล้วเราก็มีเด็ก ๆ ซึ่งจะเติบโตขึ้นมาภายใต้การดูแลของพ่อๆ
นั่นแหละ จะทำให้เขารักถิ่นได้ไหม

เราจะทำให้เขาเข้มแข็ง แล้วองทางการศึกษาที่พัฒนาตนเอง โดยที่พัฒนาบ้านเกิด
เมืองนอนของเขาไปด้วยได้หรือเปล่า ให้เขาพัฒนาท้องถิ่นของเขาเป็นที่ ๆ เขาจะทำมาหากินต่อไป
ข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจอย่างสุดใจ และมีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ

ถ้าเป็นหรือเปล่าที่เขาจะต้องทิ้งบ้านไปทำงานในโรงงาน แต่ถ้าหากว่าเราจะให้
เขาอยู่กับถิ่นแล้ว เขาจะต้องมีความรู้ ความสามารถ ความช่วยเหลืออะไรบ้าง..... "

ท่านผู้หญิง สุมาลี จาคิกวนิช อดีตประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
คนแรก (ปี ๒๕๒๕-๒๕๓๒) ซึ่งกล่าวเปิดประชุมในงานเสี้ยวหลังแลหน้าองค์กรพัฒนาเอกชน

บนเส้นทางงานพัฒนา (๒๘-๒๙ มกราคม ๒๕๔๐)

กำเนิด เอ็นจีโอ มาจากประเทศตะวันตก

ความขัดแย้งทางความเชื่ออุดมการณ์ ผลประโยชน์ทางวัตถุได้ชักพาให้มวลมนุษยชาติต่อสู้ฆ่าฟัน แย่งชิง กลายเป็นสงครามทั้งขนาดใหญ่และขนาดย่อมในขอบเขตทั่วโลก แม้แต่ความเชื่อและอุดมการณ์ทางศาสนาที่ทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี รักสงบ รักสันติ รักเพื่อนมนุษย์ ก็ยังเป็นเหตุให้เกิดสงครามล้มล้างฆ่าฟันกันได้ เนื่องจาก “จิตมนุษย์” มักจะยึดมั่นถือมั่นในความเป็น “ของตน”

การยึดมั่นในความเป็น “ของตน” นำไปสู่ความ “คับแคบ” ของจิตใจ และพัฒนาไปสู่ความเป็นศัตรูซึ่งกันและกัน แม้ศาสนาจะพร่ำสอนให้คนรักกัน เอื้ออาทรต่อกัน แต่คำสอนก็มีอาจยับยั้งความคับแคบแห่งจิตและโลกจริตของมนุษย์ได้

ท่ามกลางโลกด้านมืดที่เต็มไปด้วยโลกจริต ความคับแคบทางจิตใจและการปองร้ายซึ่งกันและกันก็ยังมีด้านตรงข้าม คือ ด้านของความสว่าง ความรักเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละให้แก่ผู้อื่น ทำให้ชาวคริสเตียนกลุ่มหนึ่ง ได้ร่วมกันก่อตั้งองค์กรช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ยามทุกข์ยาก เป็นองค์กรที่ไม่ยึดมั่นไม่ถือมั่นในความเชื่อ อุดมการณ์ หรือผลประโยชน์ทางวัตถุ แต่ยึดมั่นในความเป็นมนุษย์ที่พึงมีสิทธิ์ได้รับการดูแลให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย องค์กรนี้ใช้ชื่อว่า แคทอลิกบริการบรรเทาทุกข์ หรือ แคทอลิก รีลิว เซอร์วิส (Catholic Relief Service : CRS) ซึ่งถือกำเนิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ.1943) เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติจากสงคราม ตามด้วย เชิช เวิร์ลด์ เซอร์วิส (Church World Service : CWS) กำเนิดขึ้นในช่วงไล่เลี่ยกัน (ค.ศ.1946) ด้วยจุดประสงค์เดียวกัน และองค์กร แคร่ (CARE) ซึ่งเป็นองค์กรการกุศลที่ไม่ได้มาจากโบสถ์แคทอลิก แต่มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับ CRS และ CWS คือ ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ประชาชนในยุโรปช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ สอง ทั้งสามองค์กรนี้ถือกำเนิดขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่รู้จักกันในนาม NGOs (Non Governmental Organizations)

ต่อมาองค์กรประเภทนี้เกิดขึ้นมากมายในประเทศยุโรปและอเมริกา มีตั้งแต่ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ มีทั้งประเภทเน้นกิจกรรมเฉพาะอย่างและกิจกรรมสงเคราะห์ทั่วไป ขณะที่ CRS CWS และ CARE เป็นองค์กรดำเนินงานด้านสงเคราะห์ต่าง ๆ องค์กร Techo Serve ซึ่งก่อตั้งโดย เอ็ดเวิร์ด บูลลาร์ด (Edward Bullard) เมื่อ ค.ศ.1968 ก็ได้ทำหน้าที่ส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจให้แก่ชาวชนบทที่ยากจน องค์กร อ็อกซแฟม อเมริกา (Oxfam America) เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่เน้นเรื่องการพึ่งตนเองของคนยากจนในชนบท ขณะที่ องค์กร เวิร์ด วิชั่น (World Vision) และองค์กร

กำเนิดองค์กรพัฒนาเอกชนไทย

“ องค์กรพัฒนาเอกชน ” คำในภาษาไทยที่แปลมาจากรากศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีคำเต็มว่า (Non Governmental Organizations) โดยมีคำย่อ คือ NGOs และ คนไทยก็แปลเป็นคำไทยตรงๆ ว่า “ องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ ”

“ องค์กรพัฒนาเอกชน ” ในประเทศไทยประเทศหนึ่งก็ย่อมจะมีกำเนิด และ พัฒนาการภายใต้สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศนั้นเป็นสำคัญ ตามประวัติศาสตร์ของไทย การพัฒนาการแก้ไขปัญหาในสังคม และการสร้างความมั่นคงทางสังคมมีจุดเริ่มต้นที่เอกชน โดยมีสถาบันครอบครัว และสถาบันทางศาสนาในชุมชนเป็นผู้ดูแล เมื่อรัฐมีอำนาจและบทบาทมากขึ้น ภาระในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรจึงเป็นภาระที่รัฐดำเนินการเป็นหลัก โดยผ่านระบบราชการ อันได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ และเมื่อสังคมพัฒนามาถึงจุดที่ซับซ้อนมากขึ้นก็พบว่า แม้รัฐบาลจะมีอำนาจและทรัพยากรมากมายเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาของประชาชนให้จบสิ้นลงได้ สถาบันและบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ สถาบันทางศาสนา และบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนของศาสนาต่างๆ จึงได้คิดรวมตัวกันเป็นกลุ่ม หรือ องค์กร อาสาสมัครเพื่อทำหน้าที่ “ บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร ” อีกแรงหนึ่ง (บันทึก อ่อนดำ, องค์กรอาสาสมัครเอกชนก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เอกสารโรเนียว พ.ศ.๒๕๒๗ หน้า ๑) เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติขึ้นมาทำให้ผู้คนบาดเจ็บล้มตาย และบ้านเรือนทรัพย์สินของราษฎรเสียหาย รัฐต้องลงมาดูแลตามหน้าที่ และก็เป็นที่ยุติกันดีว่าแม้รัฐจะมีเครื่องมือกลไกมากมายก็ตาม แต่ก็มีหลายกรณีที่มือไม้ของรัฐเอื้อมไปไม่ถึง ประกอบกับเวลาที่กระชั้นชิดเช่นนั้นจึงมีชาวบ้าน (ที่ไม่ได้รับความเดือดร้อน) กลุ่มหนึ่งที่เห็นใจเพื่อมนุษย์ด้วยกัน มารวมตัวกันช่วยเหลือชาวบ้านที่ได้รับภัยพิบัตินั้น

การรวมตัวดังกล่าว หากเป็นอย่างเฉพาะกิจแล้วสลายตัวไป ก็ไม่เรียกว่าเป็นองค์กร แต่ถ้ารวมตัวกันแล้วเห็นว่ายั่งยืนมีแรงเหลือที่จะทำต่อไป การเป็นองค์กรก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่าง หรือเป็นแต่กลุ่มเล็กๆ ก็แล้วแต่คนเหล่านั้นจะตกลงกัน ที่ผ่านมานี้ในบางประเทศหรือแม้แต่ในสหรัฐอเมริกา ก่อนนี้ก็เคยใช้คำว่า PVO หรือ Private Voluntary Organization หรือ องค์กรอาสาสมัครเอกชน หรือ องค์กรสาธารณกุศล ฝรั่งเศสใช้คำว่า Social Economy Association อังกฤษใช้คำว่า Private Voluntary Association เยอรมันใช้คำว่า Public Service Sector ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่หวังผลกำไร (Non Profit Organization) สำนักงานและคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือ สวช.ใช้เรียกรวม ๆ องค์กรเหล่านี้เป็นคำในภาษาไทยว่า มูลนิธิ และ สมาคม แต่จะมีหน้าตาอย่างไรในท้ายที่สุด เช่น จะเป็น มูลนิธิ สมาคม ชมรม โครงการถาวรหรือชั่วคราว แต่โดยทั่วไปแล้วมักจะพิจารณาควบคู่กับฐานะทางกฎหมายและฐานะทางการเงินขององค์กรเป็นสำคัญ และด้วยเหตุที่องค์กรที่ตั้งขึ้นมีหน้าที่บางส่วนที่พึงเป็นหน้าที่ของรัฐ จึงเรียกองค์กรประเภทนี้ว่าเป็น องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ อพช. (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, ตรวจสอบ เอ็นจีโอ นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์วันที่ ๒๒ - ๒๘ เมษายน ๒๕๔๕ ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๑๑๓๑ กรุงเทพมหานคร. บทความ ๒๕๔๕)

คำว่า อพช. ที่ย่อมา ก็น่าจะเหมาะที่จะเรียกขาน แต่ไม่ค่อยมีการใช้เรียกองค์กรเหล่านี้กันในประเทศไทย กลับไปเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า " เอ็นจีโอ "

ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชน

ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือ เอ็นจีโอ ที่กล่าวมาแล้วเป็นความหมายอย่างกว้าง และเป็นความหมายที่เราสามารถเห็นได้ในทางปฏิบัติผ่านองค์กรที่เป็นสมาคม มูลนิธิ ฯลฯ ที่มีอยู่อย่างมากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ได้มีผู้ให้นิยามและความหมายของ เอ็นจีโอหรือองค์กรพัฒนาเอกชนไว้ ดังนี้ เช่น จากมติการประชุมร่วมของผู้ปฏิบัติงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานพัฒนาด้านต่างๆ ๓๗ องค์กร เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖ ณ ห้องประชุมคณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการพิจารณากำหนดความหมายของคำว่า " องค์กรพัฒนาเอกชน " ไว้ดังนี้

๑. เป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินงานพัฒนาสังคมโดยเน้นการพัฒนาคน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒. เป็นองค์กรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่จดทะเบียนก็ได้ และในกรณีที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล จะต้องมีการจัดองค์กรเป็นคณะบุคคลขึ้นมาดูแลรับผิดชอบ ในการดำเนินกิจการอย่างมีระเบียบแบบแผนตามสมควร

๓. เป็นองค์กรที่ดำเนินงานโดยอิสระ มีกิจกรรมต่อเนื่องและไม่แสวงหาผลประโยชน์หรือคำกำไร

อีกความหมายหนึ่ง องค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง องค์กร หรือ มูลนิธิ หรือ สมาคม หรือ หน่วยงานที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น ซึ่งมีลักษณะเป็นสถาบันนอกระบบราชการ รวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือ กลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อที่จะดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือ และช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคม การบริการสังคม รวมทั้งการพัฒนาสังคม โดยมีได้แสวงหากำไรหรือผลประโยชน์ใด (ภูมิธรรม เวชยชัย, รวมบทความด้านการพัฒนาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน บทความ, พ.ศ. ๒๕๒๗)

และ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ยังหมายถึง " องค์กรที่ไม่ใช่ภาคราชการและไม่ใช่ภาครัฐกิจที่แสวงหากำไร ก่อตั้งขึ้นและดำเนินการโดย กลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่น ในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสและ

ประชาชนผู้ทุกข์ยาก อันเกิดจากผลกระทบของการพัฒนา "(ชัชวาล ทองดีเลิศ, กำเนิดและพัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ : บันทึกกลับ เอ็นจีโอ, พ.ศ.๒๕๔๓ หน้า ๑๘)

จึงอาจกล่าวได้ว่า " เอ็นจีโอ " เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งมั่น อยากรู้ปัญหาสังคม ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะปัญหากลุ่มคนด้อยโอกาส และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา โดยมีความพยายามที่จะแสวงหาความรู้ และทางเลือกที่หลากหลาย ในการพัฒนาประเทศ มุ่งที่จะส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง สร้างความยั่งยืนต่อสภาพแวดล้อมและสังคมโดยรวม.

บทที่ ๒

การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย

ในรอบ ๓๐ ปีที่ผ่านมา ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในสังคมไทย ที่องค์กรพัฒนาเอกชนหรือ เอ็นจีโอ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านซึ่งแต่เดิมทิศทางการพัฒนาในอดีต “ รัฐ ” จะเป็นผู้มีบทบาทหลักเพียงฝ่ายเดียวมาโดยตลอด ในสังคมไทยมีกลุ่มและองค์กรนอกกระบบดำเนินการมาช้านานแล้ว

ยุคเริ่มแรกขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย

อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่า องค์กรพัฒนาเอกชน ที่รวมตัวกันเป็นรูปองค์กรเข้ามาทำหน้าที่แก้ไขปัญหาสังคมนั้นเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใด แต่จากเอกสารทางด้านงานสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยค่อนข้างมีข้อสรุปพ้องต้องกันว่า น่าจะเริ่มต้นที่ยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (ยุพา วงศ์ไชย, การสังคมสงเคราะห์ภาคเอกชน, พ.ศ.๒๕๓๘, หน้า ๑๕)

กล่าวคือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ได้ทรงสถาปนาและก่อตั้ง “ สภาอุณาโลมแดง ” โดยมีพระราชประสงค์ให้องค์กรนี้ดำเนินการกุศลช่วยเหลือพวกทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามโดยมีภรรยาข้าราชการและกุลสตรีสมัยนั้น สมัครเป็นอาสาสมัครออกปฏิบัติงาน ซึ่งกิจการนี้ต่อมาได้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นและได้กลายมาเป็น “ สภาภชาชาติไทย ” ในปัจจุบัน นอกจากนี้ในสมัยเดียวกัน พระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ ได้ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อสร้างสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถา ชั้นที่ ต.สวนมะลิ ถ.บำรุงเมือง เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๓ เพื่อสวัสดิการของเด็กโดยเฉพาะ (ปกรณ อังศุสิงห์, หน้าที่และบทบาทของอาสาสมัครในงานสังคมสงเคราะห์, พ.ศ.๒๕๒๓, หน้า ๒๙)

ข้อเท็จจริงเหล่านี้ค่อนข้างจะเป็นประจักษ์พยานที่แสดงและชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า งานอาสาสมัครในรูปองค์กรเอกชนของประเทศไทย น่าจะมีจุดเริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ และกิจกรรมในระยะเริ่มแรกจึงน่าที่จะมีลักษณะ ที่เน้นหนักไปทางด้านการช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์ต่างๆ ซึ่งอาจรวมเรียกว่า “ งานสังคมสงเคราะห์ ”

ต่อมาในช่วงภายหลังจากที่ประเทศไทย ได้เข้าสู่กระแสการพัฒนาประเทศแผนใหม่ หรือ ที่องค์การสหประชาชาติเรียกว่า “ ทศวรรษแห่งการพัฒนา ” ในช่วงนั้นทำให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้น เช่น สภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ในปี ๒๔๙๙ และในปี ๒๕๐๒

รัฐบาลได้ผลักดันให้มีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรพัฒนาต่าง ๆ จึงได้กำเนิด “ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ” ขึ้น โดยหวังที่จะให้เป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ในขณะนั้น

อุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภายใต้สถานการณ์และคำขวัญในเรื่อง “ ทศวรรษแห่งการพัฒนา ” ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.๒๕๐๒ นั้น จะมีผลทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นจำนวนหนึ่ง เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ และดำเนินการพัฒนาสังคมก็ตาม แต่จำนวนปริมาณของหน่วยงาน ตลอดจนประสิทธิภาพของการดำเนินงานยังมีไม่มากนัก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุสำคัญใหญ่ ๆ ๒ ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก งานองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นงานที่เสริมขบวนการพัฒนาสังคมในแนวทางสันติวิธี โดยผ่านวิธีการสงเคราะห์และการแก้ไขปัญหาลึกๆ น้อยๆ ในชุมชน ถูกปฏิเสธและประเมินฐานะว่า “ เป็นงานที่มีน้าชาความตื่นตัวของประชาชนในสังคม ” จึงทำให้ขาดการสนับสนุนจากบุคคลต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญญาชนคนหนุ่มสาวในรั้วมหาวิทยาลัย

ประการที่สอง ภายใต้สภาวะแห่งความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างค่ายทุนนิยมกับค่ายสังคมนิยมในยุคสงครามเย็น ได้ก่อให้เกิดความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ด้วยเกรงว่าองค์กรพัฒนาเอกชนจะเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแย่งชิงประชาชนและเป็นปฏิปักษ์ต่อความมั่นคงของทางราชการ

เงื่อนไขและขีดจำกัดทั้ง ๒ ประการนี้ จึงเป็นประเด็นที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงต้น

องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงนี้ นั้น นอกจากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยแล้ว ยังมีมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐ โดย ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าในขณะนั้น มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย เป็นเพียงองค์กรเดียวที่ทำหน้าที่ในการดำเนินบทบาทในแนวพัฒนา โดยยึดถือแนวทางการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานเป็นวิถีทางในการดำเนินงาน ทั้งนี้โดยได้รับความสนับสนุนทางการเงินจากธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ภายในประเทศไทย (เรื่อง สุขสวัสดิ์, ย้อนเกร็ดองค์กรพัฒนาเอกชนในเมืองไทย นิตยสารทางใหม่ ปีที่ ๕ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗) หน้า ๑๓-๑๕

จะเห็นได้ว่ามูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยเกิดจากแนวคิดที่จะทำให้ภาคชนบทมีความสำคัญขึ้น ซึ่งมีที่มาจาก แนวความคิดพื้นฐานการจัดทำโครงการบูรณะชนบท โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง และพัฒนาก่อตั้งเป็นมูลนิธิบูรณะชนบทแห่ง

ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่จังหวัดชัยนาท ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ โดยมีจุดประสงค์เพื่อทำงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนและองค์กรประชาชนในชนบท

จึงกล่าวได้ว่า มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย นับว่าเป็นองค์กรเอกชนที่ทำงานปฏิบัติการพัฒนาชนบทแห่งแรกในประเทศไทย อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานพัฒนาในช่วงต่อมา

นับตั้งแต่ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๑๐ มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ได้เข้าดำเนินงาน โดยต้องการให้ชาวชนบทช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังไม่ประสบผลสำเร็จในจุดมุ่งหมายนัก อุปสรรคประการหนึ่งคือ ทำอย่างไรชาวบ้านจึงจะรวมตัวเป็นกลุ่มเป็นก้อนเพื่อช่วยเหลือตัวเอง (ทำไมประเทศไทยนี้ก้าวหน้า..ช้านัก, วารสารครบรอบวันก่อตั้งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครครบ ๑๕ ปี ม.ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗, หน้า ๖)

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ยุคประชาธิปไตยเบิกบาน

(๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙)

เหตุการณ์เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ แม้จะกินเวลาเพียงไม่กี่วัน แต่ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ในทุกระดับ และในทุกด้าน ไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม โดยเฉพาะในทางวัฒนธรรม เปรียบเหมือนการปฏิวัติวัฒนธรรม เนื่องจากได้กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในหมู่ประชาชนผู้ยากไร้ ซึ่งเริ่มตระหนักถึงพลังของตนเอง โดยที่ขณะเดียวกันความสำนึกทางสังคมของชนชั้นกลางก็ถูกยกระดับให้สูงขึ้น เป็นที่รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นเหตุให้มีการตั้งคำถามต่อค่านิยม ความเชื่อ และสภาพการณ์ต่างๆ ต่อสังคมไทย (งานพัฒนาเอกชนไทยจาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙, เอกสารประกอบการเสวนาของกลุ่มทางเลือกเพื่อการพัฒนา, ตุลาคม ๒๕๒๗ หน้า ๗)

สถานการณ์นี้ ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของ องค์กรพัฒนาเอกชนของไทย กล่าวได้ คือ ในเชิงปริมาณได้เกิดกลุ่มบุคคลและองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมาก ที่ลงไปหาผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งในเมืองและชนบท ในเชิงคุณภาพ งานพัฒนาแบบเดิม โดยเฉพาะในลักษณะสังคมสงเคราะห์ถูกตรวจสอบมากขึ้น โดยมีผลสรุปว่าไม่ใช่ว่าการแก้ไขปัญหาก็ ถูกต้อง ขณะเดียวกันได้มีการแสวงหาและทดลองแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทิศทางของงานพัฒนา จากงานสังคมสงเคราะห์ที่เน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชน สู่การเน้นบทบาทการสร้างพลังให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนด้วยตนเองได้มากขึ้น

งานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน ในช่วงนี้ (ระหว่าง ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ตุลาคม ๒๕๑๙) จึงมีความหลากหลาย และมีความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมในกลุ่มงานหลายสายงาน ได้แก่

งานพัฒนาชนบท

หลังเหตุการณ์ เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ปัญหาช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท รวมถึงความยากแค้นในการดำรงชีพ การถูกเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาของชาวไร่ชาวนา ได้รับความสนใจมากขึ้น ทำให้คนหนุ่มคนสาวจำนวนมากออกสู่ชนบท ทั้งที่ออกไปเป็นครู แพทย์ หรือกลับไปเป็นชาวนา ชาวไร่ อยู่ที่บ้านเกิด โดยมุ่งหวังอุทิศตนเพื่อชนบท ระยะนี้มีการผสมผสานของงานพัฒนาชุมชนนอกเหนือจากงานค่ายอาสาพัฒนาของกลุ่มนักศึกษา ซึ่งมีมากขึ้นในทุกภาคของประเทศไทย

งานพัฒนาชนบทในระยะนี้ มีลักษณะเด่นประการหนึ่ง ที่แตกต่างจากงานพัฒนาในช่วงก่อน คือ เป็นลักษณะการผสมผสานโครงการต่างๆ โดยไม่ได้มุ่งแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่ง แต่ให้ความสนใจกับปัญหาที่สำคัญของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา เกษตรกรรม สาธารณสุข เนื่องจากมองว่าปัญหาแต่ละปัญหาของชุมชนชนบทนั้นจะเกี่ยวข้องกัน ดังมีตัวอย่างของงานพัฒนาในรูปแบบนี้ ได้แก่ โครงการหมู่บ้านสหกรณ์แม่ตะมาน อ.กิตขันธ์ จ.เชียงใหม่ ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มคนหนุ่มสาว ร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การเพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวบ้าน โดยอาศัยสหกรณ์หรือการรวมกลุ่มของเกษตรกรเป็นเครื่องมือหลัก

เมื่อเกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านในรูปแบบสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรขึ้นแล้ว การพัฒนาอีกแนวทางหนึ่งที่ได้มีการนำไปใช้ คือ การจัดตั้ง และ การสร้างจิตสำนึกของชาวบ้าน ให้หลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งครอบงำท้องถิ่นไว้

งานพัฒนาในเมือง

ก่อนเหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ปัญหาของการพัฒนาเมือง คือ ปัญหาสลัม แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์พัฒนาเอกชน เข้าไปดำเนินงาน ต่อมาภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลา ๒๕๑๖ เริ่มมีผู้ปฏิบัติงานขององค์กรอิสระ และ องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปทำงานพัฒนาในสลัมมากขึ้น โดยมีสลัมคลองเตยเป็นตัวแทนของปัญหา พร้อมกับการเกิดขึ้นของโรงเรียนชุมชนที่ก่อตั้งโดย ครูประทีป อึ้งทรงธรรม ขณะเดียวกันได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษาซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือสิทธิขั้นพื้นฐาน ของกรรมกรผู้ใช้แรงงานในการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน โดยมีการเข้าไปร่วมงานกับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ในเขต อ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ จ.สมุทรสงคราม

งานสิทธิมนุษยชน

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้หลักการสิทธิเสรีภาพมีความสำคัญขึ้น มีเสียงเรียกร้องจากประชาชนที่อยู่ในฐานะเสียเปรียบทางสังคม ก่อให้เกิดองค์กรประชาชนขึ้น เช่น สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย สภาแรงงานแห่งประเทศไทย และได้เกิดองค์กรสิทธิมนุษยชนขึ้น ได้แก่ “ สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน ” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการคัดค้านการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ต่างๆ

เช่น การรณรงค์ กรณีการสังหารนักการเมืองฝ่ายสังคมนิยม โดยเฉพาะการรณรงค์ช่วยเหลือนิสิต นักศึกษาที่ถูกจับกุมคุมขังในเหตุการณ์ ๖ ตุลา ปี ๒๕๑๙

จากบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้าไปดำเนินงานพัฒนาในชนบทก่อให้เกิดผลกระทบ และเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้สูญเสียอำนาจผลประโยชน์กับประชาชน ในหลายกรณีเกิดการเผชิญหน้ากับนักพัฒนา มีการคุกคามทั้งในชนบทและในเมือง บางคนถูกสังสัย มีการเข้าจับกุมในข้อหาให้การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์โดยถูกมองว่าเป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดการรัฐประหารในเดือน ตุลาคม ๒๕๑๙ ในช่วงนี้จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชน จำต้องยุติบทบาท คนหนุ่มสาว และผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชน มองรัฐในแง่ลบที่ว่า *ตราบไต่ที่อำนาจรัฐยังไม่เป็นของประชาชน การแก้ไข ปัญหาในระดับล่างก็จะไม่บังเกิดผล* ทิศทางการสร้างสรรค์สังคมที่พึงปรารถนาจึงได้เบี่ยงเบนบทบาท จากวิถีทางแห่งงานพัฒนาโดยสันติไปสู่การที่อาจจะต้องใช้ความรุนแรงเมื่อถูกขัดขวางล้อมปราบจากอำนาจรัฐมากขึ้น การปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนก็เข้าสู่ภาวะซบเซา (จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, พลวัตองค์กรพัฒนาเอกชนไทย, พ.ศ.๒๕๔๒ หน้า ๖๓)

ยุคหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ - ๒๕๒๒

บรรยากาศทางการเมืองหลังการรัฐประหารในห้วง เดือนตุลาคม ๒๕๑๙ สถานการณ์ภายในประเทศเกิดการเคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายของรัฐ และเกิดการรัฐประหารขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ หลังจากนั้นบรรยากาศความตึงเครียดทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายลง มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายในการทำประโยชน์ให้แก่สังคม ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนเริ่มฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง (ชาญณรงค์ เมฆินทรางกูร, ขบวนการพัฒนาของหน่วยงานเอกชนระหว่าง ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ๒๕๒๒, หน้า ๒๒) และมีการดำเนินบทบาทในด้านต่าง ๆ ได้แก่

งานสิทธิมนุษยชน

ช่วงหลัง ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ สถานการณ์ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ได้นำไปสู่การใช้ความรุนแรงมีการจับกุมคุมขังบุคคลที่ต้องสงสัย ในข้อหาภัยสังคม บรรยากาศทางการเมืองยังคงเต็มไปด้วยความหวาดระแวง นักวิชาการ และนักกิจกรรมทางศาสนาและสังคมกลุ่มหนึ่ง ได้ร่วมกันตั้งกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) ขึ้น เพื่อรณรงค์ ติดตามให้คำแนะนำด้านกฎหมาย ติดต่อทนายความ และให้กำลังใจครอบครัวของผู้ที่ถูกจับกุม นอกจากกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) แล้ว คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ ซึ่งเป็นหน่วยงานของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ซึ่งได้นำเสนอแนวทางสันติวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม รวมถึงสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งได้ยุติบทบาทลงไปในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๖ ได้กลับมามีบทบาทมากขึ้นด้วย

รายได้ ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างเมืองกับชนบท ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อปรับปรุงสภาพที่เหลื่อมล้ำให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประเมินผลการพัฒนาและยอมรับว่าประเทศไทยยังประสบปัญหาในการพัฒนาประเทศ และมองเห็นความสำคัญของภาคเอกชน จึงริเริ่มดำเนินการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนมากขึ้น (จตุรงค์ บุนยรัตน์สุนทร, พลวัตองค์กรพัฒนาเอกชนไทย, พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๗๔)

ประการที่สาม

ในส่วนของภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานอาสาสมัครเอกชนทั้งในชนบทและสลัม ประกอบกับกลุ่มคนหนุ่มสาว นักศึกษาปัญญาชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้เข้าร่วมกับขบวนการพัฒนาสังคมในแนวสันติวิธี ซึ่งเป็นการเสริมสร้างการพัฒนาให้กับสังคม ส่งผลผลักดันให้งานขององค์กรพัฒนาเอกชนเติบโตขึ้น มีการรวมตัวของกลุ่มคน และหน่วยงานใหม่ๆ รวมทั้งจำนวนอาสาสมัคร และบุคลากรได้เพิ่มมากขึ้น ได้มีการจัดประชุมสัมมนาของผู้ปฏิบัติงานองค์กรพัฒนาเอกชน อย่างต่อเนื่อง เพื่อพิจารณาสภาพปัญหา และ ความต้องการร่วมกัน ของหน่วยงานอาสาสมัครเอกชน เพื่อเน้นหาความร่วมมือในการส่งเสริมการดำเนินงานของภาคองค์กรเอกชน และได้ร่วมกันก่อตั้ง “โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม” เมื่อ เดือนเมษายน ๒๕๒๓ เพื่อเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการฝึกอบรมอาสาสมัครและบริการแก่องค์กรอาสาสมัครเอกชนต่างๆ และทำหน้าที่ส่งเสริมการประสานงานระหว่างองค์กรอาสาสมัครเอกชนให้มากขึ้นสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้ จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ ในการผลักดันขบวนการพัฒนาเอกชน ให้ขยายตัวและเติบโตในระยะเวลาต่อมา

ตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ เป็นต้นมาจึงก่อให้เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนเล็กๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการและในปี ๒๕๒๔ ได้มีการประชุมสัมมนาผู้บริหารองค์กรพัฒนาเอกชนระดับชาติ โดยตั้งคณะกรรมการติดตามผลการสัมมนาองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย ครั้งที่ ๑ เพื่อให้ทำหน้าที่ผลักดันให้มีการปฏิบัติตามมติที่ประชุมอย่างต่อเนื่อง และในช่วงขณะนั้นได้เกิดการประชุมขององค์กรพัฒนาเอกชนหลายครั้ง มีการจัดตั้ง “ชมรมนักพัฒนา” ขึ้น มีสมาชิกจากภูมิภาคต่างๆ มีการประสานงานระหว่างภูมิภาคมากขึ้น

ปี ๒๕๒๖ ชมรมนักพัฒนาเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มแลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาชนบท” (Exchange Forum on Development) ซึ่งเรียกกันย่อ ๆ ว่า EFORD (อีฟอร์ด) ซึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดของนักพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการทำงานพัฒนาชนบทร่วมกัน ช่วยให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ในหมู่คนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำสู่การปฏิบัติและให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมชุมชน

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ กป.อพช. เป็นองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมทั้งในเมืองและชนบท นอกจากนี้ กป.อพช.ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับหน่วยงานรัฐในงานพัฒนาทั้งในระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้รัฐประสานความร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาชนบท โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตั้งคณะทำงานกำหนดแนวทางการประสานความร่วมมือ จัดตั้งกลไกความร่วมมือระหว่างรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

ปลายปี ๒๕๒๘ องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งประเภทพัฒนาและสงเคราะห์ ๑๓๙ องค์กร จึงได้จัดประชุมร่วมและมีมติให้จัดตั้ง " คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท " (กป.อพช.) ระดับชาติขึ้น ต่อมาจากการประชุมสมัชชาองค์กรสมาชิก เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๗ ที่ประชุมร่วมมีมติให้ กป.อพช.ขยายความร่วมมือจากองค์กรสมาชิกส่วนใหญ่ที่ทำงานด้านการพัฒนาชนบท ให้ครอบคลุมงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในทุกด้าน และให้เปลี่ยนชื่อเป็น "คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน" เพื่อเป็นกลไกขององค์กรพัฒนาเอกชนในการประสานงานกับภาครัฐ ขณะเดียวกันในแต่ละภูมิภาคก็ได้มีการรวมตัวกันเป็น กป.อพช. ระดับภาคเช่นเดียวกัน

การกำเนิดขึ้นของ กป.อพช. จึงนับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยที่เป็นการพัฒนามากกว่างานสังคมสงเคราะห์ โดยมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ

๑. เปลี่ยนวิธีการทำงานต่างคนต่างทำ มารวมพลังเป็นขบวนการมากขึ้น
๒. เชื่อมโยงองค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่าง ๆ เด็ก สตรี เกษตร สาธารณสุข ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
๓. ยกระดับการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนชนบทจากจุดเล็ก ๆ เฉพาะพื้นที่ และเฉพาะปัญหา ไปสู่ระดับที่กว้างขวางมากขึ้น

ปัจจุบัน กป.อพช. แบ่งการบริหารงานออกเป็น ๕ ส่วน คือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง ภาคใต้ และ กรุงเทพมหานคร ในแต่ละส่วนมีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ โดยมีองค์ประกอบจากการเลือกตั้งขององค์กรสมาชิก และจากผู้แทนเครือข่ายด้านต่าง ๆ ทุก ๒ ปี ส่วนคณะกรรมการ กป.อพช.ระดับชาติ ส่วนหนึ่งมาจากการเลือกตั้งจากที่ประชุมสมัชชาองค์กรสมาชิก อีกส่วนหนึ่งมาจากตัวแทนของ กป.อพช. ภาคต่าง ๆ โดยมีวาระ ๒ ปี เช่นกัน

วัตถุประสงค์

- ๑) เสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือประสานงานที่ดีระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
- ๒) เพื่อกระตุ้นให้สาธารณชนตื่นตัวต่อปัญหาสังคม
- ๓) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการประสานงานพัฒนาสังคมทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ
- ๔) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว

การดำเนินกิจกรรมองค์กรพัฒนาเอกชน

ในปัจจุบัน (๒๕๔๗) องค์กรพัฒนาเอกชน : NGOs มีจำนวนมากกว่า ๕,๐๐๐ องค์กร (ทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน) ถ้าจะแยกองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยที่มีอยู่ในขณะนี้ กว่า ๕,๐๐๐ องค์กร นั้น สร อักษรกุล ผู้ประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ได้เขียนบทความลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๔๕ โดยมีการเก็บไว้ในฐานข้อมูลไทย เอ็นจีโอ ของมูลนิธิกองทุนไทย ซึ่งพอจะแยกออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มแรก

กลุ่มนี้ อยู่ในลักษณะองค์กรขนาดเล็ก และไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแต่อย่างใด อาจเป็นโครงการที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเฉพาะกิจเท่านั้น คนที่ทำงานในองค์กรเหล่านี้บางคนอาจมาจากหน่วยงานของรัฐ หรือ ภาคธุรกิจ โดยมุ่งต้องการที่จะช่วยเหลือสังคม เช่น กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่มีอยู่ในหลายพื้นที่ หลายจังหวัด คนเหล่านี้ส่วนมากจะทำด้วยความรัก เสียสละ ทั้งแรงกายและแรงเงิน

กลุ่มที่ ๒

กลุ่มนี้จะมีลักษณะเป็นโครงการ หรือ กลุ่ม หรือชุมชน แต่เป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่ากลุ่มแรก มีเจ้าหน้าที่ประจำ ซึ่งอาจมีสองคน สามคน หรือบางแห่งอาจขออาสาสมัครจากที่อื่นมาช่วย โดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนให้ หรือจ่ายบางส่วน เช่น การขออาสาสมัครจากมูลนิธิหรืออาสาสมัครที่ทำงานเพื่อสังคมมาช่วย ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้เป็นคนหนุ่มๆ สาวๆ ที่ส่วนมากพึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีอุดมการณ์ความคิดที่จะช่วยเหลือคนยากคนจน หรือคนที่ด้อยโอกาสในสังคม หรือบางหน่วยงาน ก็จะมีอาสาสมัครจากต่างประเทศมาช่วยทำงานให้ โดยไม่รับค่าตอบแทน แต่ระยะเวลาสั้นไม่นานนัก เช่น หนึ่งปี หรือสองปี

กลุ่มที่สาม

เป็นองค์กรที่พัฒนามาจากกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองและจะมีเจ้าหน้าที่ประจำมากขึ้น มีโครงการ มีงบประมาณที่ได้จากการเสนอโครงการและได้งบประมาณมาสนับสนุน การทำงาน มีทั้งได้รับจากภาครัฐ เช่น จากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมจำนวนมากได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนนี้ กองทุนเพื่อการส่งเสริมอนุรักษ์พลังงาน สำนักคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ นอกจากนั้นก็แหล่งทุนจากต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันนี้หาแหล่งสนับสนุนยากขึ้น เพราะหน่วยงาน ที่ให้การสนับสนุนหลายแห่งจะหันไปช่วยประเทศที่พัฒนาน้อยกว่าประเทศไทยมากขึ้น เช่น กัมพูชา ลาว เวียดนาม เป็นต้น

กลุ่มที่สี่

เป็นกลุ่มองค์กรที่คนของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้จัดตั้งขึ้น ซึ่งมีทั้งที่ตั้งเป็นโครงการเป็นชมรมและที่จดทะเบียนเป็นทางการเป็นมูลนิธิหรือสมาคม และที่ตั้งขององค์กรเหล่านี้มักอยู่ในหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งบางครั้งก็จัดสรรเงินจากหน่วยงานรัฐนั้นมาให้ทำงาน และอาจมีคนของรัฐเข้ามาดำรงตำแหน่งด้วย เช่น เป็นประธานมูลนิธิ เป็นนายกสมาคม โดยจะอาศัยชื่อเสียงหรือตำแหน่งหน้าที่การงานที่ทำอยู่เป็นเครดิตขอทุนจากต่างประเทศ จากองค์กรระหว่างประเทศที่มีที่ตั้งอยู่ในและนอกประเทศบ้าง มาทำโครงการเฉพาะมีการจ้างเจ้าหน้าที่มาทำงานเฉพาะกิจในโครงการตามระยะเวลาของโครงการที่ได้รับเงินสนับสนุน เช่น หนึ่งปี สองปีหรือมากกว่า เจ้าหน้าที่มาทำงานเต็มเวลานี้มักเรียกว่า ผู้ประสานงาน

กลุ่มสุดท้าย

เป็นนี้กลุ่มองค์กรระหว่างประเทศ หรือ ไอเอ็นจีโอ (INGO) ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีองค์กรแม้อยู่ในต่างประเทศ เช่น องค์กร CARE ประเทศไทย มูลนิธิเพิร์ล เอส บัค (Pearl S. Buck สหรัฐอเมริกา) วายเอ็มซีเอ (Young Men Christian Association) เอฟเอชไอ (Family Health International) และที่เข้ามาตั้งในไทยล่าสุด คือ กรีนพีซ (Green Peace)

องค์กรในลักษณะนี้ มีทั้งที่เข้ามาให้การสนับสนุน หรือร่วมมือกับเอ็นจีโอในประเทศไทย และที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมเอง โดยการจ้างคนในประเทศนั้นเป็นเจ้าหน้าที่ แต่ส่วนมากระดับหัวหน้ายังเป็นชาวต่างประเทศ ที่ส่งเข้ามาประจำ งบประมาณส่วนมากมาจากองค์กรแม่ในต่างประเทศ ซึ่งส่วนมากได้ทุนมาจากการรณรงค์รับบริจาคทั่วไป ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรระหว่างประเทศเหล่านี้ ทุกองค์กรจะต้องได้รับอนุญาตในการเข้ามาทำงานในประเทศไทยจาก สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน รวมทั้งการอนุญาตให้คนต่างชาติขององค์กรนั้น มาพำนักเพื่อทำงานตามวัตถุประสงค์ที่ขอมาด้วย ระยะเวลาสั้นๆ มาที่องค์กรระหว่างประเทศหรือ

เอ็นจีโอ เหล่านี้จะหันมาจ้างคนไทยเป็นหัวหน้ากันมากขึ้น เพื่อประหยัดค่าจ้างด้วยเพราะจ้างคนไทยถูกกว่าจ้างฝรั่งมาก แต่ได้ผลงานเท่ากันหรือบางทีก็มากกว่า

การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย

จากสภาพปัญหาของสังคมไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น ได้เป็นที่ยอมรับกันว่า ตลอดระยะเวลา ๔๐ ปี ของการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เกิดความบกพร่องอย่างมากจากการพัฒนาการของภาครัฐในการทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน การดำเนินงานของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่าง ๆ ของประเทศไทย สามารถสร้างบทบาทช่วยเหลือการทำงานได้ไม่แพ้ภาครัฐ แต่หน่วยงานภาคองค์กรพัฒนาเอกชนก็มีข้อต่อที่สำคัญ อย่างน้อยสองประการ คือ ไม่สามารถทำได้ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง และไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องเหมือนระบบราชการ

ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศจึงได้พยายามเพิ่มบทบาทความสำคัญ และพยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทยิ่งขึ้นเช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคทั่วโลก โดยเข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคม ที่ไม่ใช่เป็นการกีดขวางความคิดของรัฐในการพัฒนา แต่เป็นไปเพื่อช่วยคลี่คลายปัญหาสังคมบางส่วน และเพื่อให้รัฐปรับนโยบายในการทำงานพัฒนา โดยการสรุปบทเรียนการทำงานจากการปฏิบัติ และแสวงหาทางเลือกใหม่ให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยให้ความสำคัญที่การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และนำเสนอปัญหาแก่สังคมในวงกว้าง เพื่อการรับรู้ และการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ประเด็นเนื้อหาและกิจกรรมที่องค์กรพัฒนาเอกชนดำเนินการ จึงเป็นการลงทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อช่วยแก้ปัญหา คิดค้นแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งทำให้ได้ค้นพบผู้นำ และทางเลือกของประชาชน กลายมาเป็น “ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่กล่าวขานและถูกเผยแพร่ในปัจจุบัน รวมทั้งการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้าน และขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ เช่น ป่าชุมชน เกษตรกรรมทางเลือก เป็นต้น โดยอาศัยประสบการณ์หลักขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เน้นการทำงานระดับชุมชนมาโดยตลอด และมองว่าถ้าองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาได้จึงเรียกกันว่า “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน”

แนวคิดความคิดพื้นฐาน เป้าหมาย และทิศทางของการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน

แม้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีความแตกต่างกันในเรื่องประวัติความเป็นมา ขนาดขององค์กร ลักษณะกิจกรรมที่จัดทำ สภาพปัญหาที่ต้องแก้ไข แต่ก็มีจุดร่วมกันอยู่หลายประการในแนวความคิดและทิศทาง ดังนี้

๑. ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องมีจิตสำนึกว่าเป็นสิทธิและภาระหน้าที่

ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมในการมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาประเทศ การที่รัฐระดมทรัพยากร จากภาคเอกชนมาช่วยนั้นย่อมเป็นนโยบายอันเหมาะสม

๒. มีความชัดเจนในแนวความคิดที่ว่า จะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประเทศทุกๆ ด้าน ทั้งนี้โดยเน้นการพัฒนาคน และการรวมกลุ่มเป็นกลวิธีหลัก เพื่อให้ประชาชน สามารถช่วยตัวเองและช่วยสังคมได้ในที่สุด สำหรับความแตกต่างในกิจกรรมที่ทำนั้น เป็นเพียงความ แตกต่างในด้านวิธีการและเครื่องมือที่ใช้เท่านั้น

๓. มุ่งสร้างความเป็นธรรมในสังคมโดยให้ความสำคัญสูงแก่กลุ่มที่เสียเปรียบหรือด้อย โอกาสให้มีทางเลือกและทางออกในการดำรงชีวิตของตนได้ตามสมควร

๔. แสวงหา และ ให้ความสำคัญแก่แนวทางการพัฒนา ที่คำนึงถึงเงื่อนไข สภาวะ แวดล้อม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีอันเหมาะสม แก่ท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น

๕. มีเป้าหมายคือประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ มิใช่มุ่งพัฒนาองค์กรของตน หรือมุ่งปริมาณงานที่ไม่คำนึงถึงคุณภาพ หรือผลประโยชน์

๖. ต้องมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายและปฏิบัติงานโดยยึดมั่นในประโยชน์ ส่วนรวมของประเทศชาติและไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลกลุ่มผลประโยชน์ใดๆ

๗. ต้องมีความเป็นอิสระในการเผยแพร่และเสนอปัญหาบนพื้นฐานแห่งการสร้างสรรค์ ต่อสาธารณชน และประสงค์จะให้ทางราชการยอมรับว่าเป็นเรื่องจำเป็นและเป็นการชอบธรรมใน สังคมระบอบประชาธิปไตย

(คัดจาก ฝ่ายงานอาสาสมัคร มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.), ก่อนก้าวเข้าสู่การเป็นอาสาสมัคร, ไม้ ระบุปีที่พิมพ์, หน้า ๒๑-๒๒)

บทบาทและภารกิจขององค์กรพัฒนาเอกชน

ในปัจจุบัน นอกเหนือจากการช่วยเหลือชุมชนบนพื้นฐานการกุศล และการสังคม สงเคราะห์ อย่างเป็นระบบแล้ว องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ดำเนินบทบาทสำคัญในการนำเสนอ และ ผลักดันการแก้ไขปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งด้านสิทธิชุมชน ประชาธิปไตย การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิทธิผู้บริโภค สิทธิมนุษยชน สลัม ผู้หญิง เด็ก ชนกลุ่มน้อย ผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมูลนิธิกองทุนไทยได้รวบรวมโดยแบ่งลักษณะงานที่สำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชน เผยแพร่สู่สาธารณชน ไว้ในฐานข้อมูลของห้องสมุด ไทยเอ็นจีโอ สรุปในภาพรวมได้เป็น ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. งานพัฒนาและสร้างจิตสำนึก

เป็นการดำเนินงานที่องค์กรพัฒนาเอกชนมุ่งที่จะให้ความรู้พื้นฐานหรือความชำนาญบางอย่างแก่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถเกิดความตระหนักถึงที่มาที่ไปของสภาพปัญหา ซึ่งจะได้เข้าใจตนเองและสามารถยกระดับการช่วยตัวเองผ่านกิจกรรมที่ทำ โดยเฉพาะพยายามที่จะเน้นการเข้าใจสิทธิผลประโยชน์ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์การอยู่ร่วมกันและเป็นพลเมืองของสังคมรวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม และจิตใจของการรับใช้ตนเองและผู้อื่นอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนได้พยายามสอดแทรกและผนวกสาระด้านนี้ผสมผสานไปในกิจกรรมหลาย ๆ ประเภทของการพัฒนา

๒. งานส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่ม

ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ทั้งนี้เพื่อให้มีการร่วมทำกิจกรรมการพัฒนา เพราะเชื่อว่าการที่ประชาชนจะสามารถช่วยตัวเองได้ดีและต่อเนื่องนั้นจะต้องอาศัยการรวมตัวเป็นกลุ่มรองรับจึงได้มีการส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่มประเภทต่าง ๆ ขึ้นเช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มธนาคารข้าว

๓. งานศึกษา เผยแพร่ รณรงค์

ผู้ปฏิบัติงานของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนมีแนวความคิดที่เชื่อว่าการพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่ทุกคนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยตนเอง องค์กรพัฒนาเอกชนจึงพยายามที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนร่วมต้องศึกษาให้รู้และเข้าใจถึงสภาพและสาเหตุของปัญหาทั้งในส่วนกว้างและระดับใกล้ตัวประชาชน ผลการศึกษาดังกล่าว จะช่วยให้สามารถร่วมกันกำหนดงานกับกลุ่มเป้าหมายได้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งให้ประชาชนในวงกว้างได้รับรู้ผลการศึกษา และงานที่ทำเพื่อให้สาธารณชนเกิดการตระหนัก ยอมรับ เข้าใจ และมีส่วนช่วยแบ่งเบางานพัฒนาของสังคม ทั้งด้านป้องกันและแก้ไข

๔. งานริเริ่มผลักดันและเสนอแนะทางเลือก

งานในลักษณะนี้จะเป็นการริเริ่มกิจกรรมแบบนำร่องทดลองขึ้นก่อน ในเรื่องการเมืองภายในและภายนอกระบบ ทั้งในสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปและสถานการณ์เร่งด่วนฉุกเฉิน เมื่อได้ผลสรุปก็จะนำออกเผยแพร่เพื่อให้มีการขยายผลหรือปรับเปลี่ยนนโยบายด้านนั้น โดยพยายามที่จะทำภารกิจในการผลักดัน / รณรงค์ ให้ได้ผลอย่างรวดเร็ว หนักแน่น การดำเนินงานในประเภทนี้ในวันจะมีมากขึ้นและดูเหมือนจะเป็นประเด็นสำคัญที่มีการมองว่าองค์กรพัฒนาเอกชนกระทำการนอกเหนือบทบาทที่เคยทำ

๑๐ องค์กรพัฒนาเอกชนทำอะไรบ้างในสังคมไทย

การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน มีลักษณะงานที่แตกต่างหลายหลากตามประเด็นเนื้อหาที่แต่ละองค์กรได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยแยกภารกิจ ตามประเด็นงาน และกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น งานด้านเอดส์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แรงงาน สตรี เด็ก กลุ่มชนเผ่า สิทธิมนุษยชน ชุมชนเมือง เกษตรกรรมทางเลือก สาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค การศึกษาทางเลือก และ การเมือง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วองค์กรพัฒนาเอกชนต่างก็มุ่งหวังที่จะผลักดันให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลักษณะงานที่องค์กรพัฒนาเอกชนส่งผู้ปฏิบัติงานเข้าไปเกี่ยวข้องรณรงค์และผลักดันร่วมกับการพัฒนาในสังคมไทยที่ผ่านมา สรุปได้เป็น ๕ ประการ ได้แก่

๑. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน** ด้วยการส่งเสริมให้กลุ่มชาวบ้านเข้าไปร่วมมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองในทุกระดับ

๒. **การรณรงค์พิทักษ์สิทธิที่ดินทำกินและอนุรักษ์พื้นฟูระบบนิเวศน์** โดยการสนับสนุนองค์กร / เครือข่ายชาวบ้านในการสร้างแบบแผนการพัฒนาและสร้างจิตสำนึกในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) โดยอาศัยวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญ รวมทั้งการรณรงค์สร้าง ความเข้าใจและลดความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากร ระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ กับชุมชน และการผลักดันการออกกฎหมายรองรับสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (พ.ร.บ.ป่าชุมชน)

๓. **การรณรงค์ประชาธิปไตย การตรวจสอบอำนาจรัฐ** องค์กรพัฒนาเอกชนใช้วิธีการให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าสร้างการตื่นตัวของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในทางการพัฒนา และการสนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนด้านนโยบายและกฎหมาย รวมถึงปัญหาสิทธิของประชาชนในส่วนต่าง ๆ

๔. **การส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก** ใช้การส่งเสริมให้มีการพัฒนาค้นคว้ารูปแบบการเกษตรที่จะยังผลให้ชาวบ้านอยู่รอดทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับระบบนิเวศน์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยความรู้นั้นจะสามารถเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้การเสริมสร้างเครือข่ายระหว่างเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมทางเลือก และให้ชาวบ้านร่วมการรณรงค์ปัญหาและข้อจำกัดการเกษตรเชิงพาณิชย์ ผสมผสานการผลักดันนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก

๕. **การส่งเสริมบทบาทและพัฒนาสตรี** ดำเนินงานโดยใช้การสร้างเสริมประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่มและใช้กิจกรรมเสริมรายได้ให้แก่กลุ่มสตรี อาทิ การหัตถกรรม อาชีพทางเลือก ธุรกิจชุมชน การผลิต การแปรรูปสินค้าต่าง ๆ การรณรงค์ผลักดันให้กลุ่มสตรีเข้า

ไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของท้องถิ่น การรณรงค์ด้านปัญหาและสิทธิของสตรี พร้อมกับการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายสตรีระดับภาคและประเทศ

๖. การรณรงค์ ส่งเสริมการพิทักษ์สิทธิเด็ก องค์กรพัฒนาเอกชนจะให้การสนับสนุนและผลักดันให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างสมวัย โดยการรณรงค์ผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กในรูปแบบต่าง ๆ และการผลักดันการตราหรือแก้ไขกฎหมาย / กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

๗. การรณรงค์ พิทักษ์สิทธิและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ด้วยการรณรงค์ป้องกันการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของสังคมต่อปัญหาเอดส์ การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ ปัญหาด้านการละเมิดสิทธิของผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้จะให้การสนับสนุนการหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหของผู้ติดเชื้อ อาทิ การรวมกลุ่มช่วยเหลือกันของผู้ติดเชื้อ การรื้อฟื้นการแพทย์ / หมอพื้นบ้าน สมุนไพร การผลักดันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ กลไกและงบประมาณรองรับ รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๘. การรณรงค์ ส่งเสริมสิทธิด้านต่าง ๆ ของชนเผ่า การรณรงค์ในลักษณะนี้จะเน้นสิทธิในการได้รับบัตรประชาชนในฐานะพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ ด้วยการผลักดันการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายของแต่ละชนเผ่าไม่ว่าจะเป็นด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษา ภาษา การผลิต และการประกอบอาชีพ ฯลฯ

๙. การสนับสนุน และส่งเสริมสิทธิของประชาชนในชุมชนแออัด ด้วยการรณรงค์ให้สังคมเข้าใจปัญหาของชุมชนแออัด เน้นการผลักดันสิทธิการได้รับการสนับสนุนการพัฒนาขั้นพื้นฐานที่จำเป็น (สาธารณูปโภค สาธารณูปการ) จากรัฐ และการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาชุมชนรวมถึงการผลักดันพระราชบัญญัติชุมชนแออัด

แหล่งสนับสนุนทางการเงินขององค์กรพัฒนาเอกชน

แหล่งสนับสนุนทางการเงินขององค์กรพัฒนาเอกชน กวิน ชุตินา, มูลนิธิกองทุนไทย, พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้คำอธิบายถึงคำถามที่สาธารณชนมักจะตั้งคำถาม ต่อการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน คือ การรับเงินสนับสนุนจากแหล่งทุน ซึ่งมีจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไว้ว่า เป็นเรื่องเปิดเผยทุกองค์กรต้องทำให้โปร่งใส ถ้ามีองค์กรใดบอกว่ามี "กลุ่มที่สนับสนุนไม่สามารถเปิดเผยได้" ให้ตั้งข้อสงสัยสงสัยไว้ก่อนว่าอาจมีอะไรที่ไม่ดีอยู่เบื้องหลัง แม้แต่ สมัชชาคนจน ซึ่งเป็นเพียงองค์กรชาวบ้านไม่ใช่องค์กรพัฒนาเอกชน ยังเปิดเผยรายชื่อผู้บริจาคที่สนับสนุนทั้งหมด สำหรับใครคือผู้สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย และการให้เงินสนับสนุนนั้นจะเพื่อวัตถุประสงค์ใด ควรจะต้องดูเป็นองค์กรๆ ไปรายละเอียดกว้างๆ สามารถจำแนกได้มี ๕ กลุ่ม คือ

๑) รัฐบาลไทย มีทั้งการสนับสนุนจากงบประมาณประจำปีโดยตรงหรือการตั้งเป็นกองทุน โดยจะขอยกเพียงตัวอย่างชื่อหน่วยงาน ดังนี้ เช่น กระทรวงสาธารณสุข, กองโรคเอดส์, กรมประชาสงเคราะห์, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กองทุนสิ่งแวดล้อม, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กองทุนส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน, สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, กองทุนส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้ก็มีองค์กรในลักษณะวิสาหกิจที่พิจารณาสนับสนุนทุนตามที่ขอไป เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงไทย ธนาคารแห่งประเทศไทย การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

๒) สาธารณชนหรือคนธรรมดาสามัญในประเทศไทย คนเหล่านี้บริจาคก็เพราะเห็นชอบกับสิ่งที่องค์กรพัฒนาเอกชนทำจึงอยากสนับสนุน หลายองค์กรพิมพ์ชื่อผู้บริจาคอย่างเปิดเผยในรายงานประจำปีหรือเอกสารเผยแพร่ จดหมายข่าว ของตน เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยฯ มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ เป็นต้น

๓) บริษัทห้างร้าน และธุรกิจต่างๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ (ที่มีสำนักงานหรือสาขาในไทย) รวมทั้งมูลนิธิของบริษัทเหล่านั้น เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ เครือซิเมนต์ไทย ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงไทย บริษัทเชลล์ในประเทศไทย โตชิบา โตโยต้า TISCO บริษัทเอสไอ CITIBANK

๔) สถานทูตหรือหน่วยงานของรัฐบาลต่างประเทศในไทย เช่น สถานเอกอัครราชทูตของประเทศในยุโรปส่วนใหญ่ สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ประจำประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งเป็นกองทุนขนาดเล็กโดยให้องค์กรพัฒนาเอกชนเสนอโครงการขอทุน และจะมีกรอบระบุไว้กว้างๆ ว่าจะสนับสนุนเรื่องอะไรบางอย่างชัดเจน

๕) องค์กรระหว่างประเทศที่มีสำนักงานในไทย เช่น UNDP, ILO, ESCAP, UNESCO, UNAIDS, UNFPA, UNDCP, WHO, ธนาคารโลก ซึ่งมีทุนให้ตามโครงการที่ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับสากลที่มีอยู่ในประเทศไทยตามอาณัติของหน่วยงานนั้น เช่น เรื่องการจัดการใช้แรงงานเด็ก การปราบปรามยาเสพติด การศึกษาของผู้ด้อยโอกาส การดูแลอนามัยแม่และเด็ก การยกสถานะของสตรี การป้องกันการแพร่เชื้อเอดส์และดูแลผู้ป่วย การขจัดความยากจน การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของเงินทุนจากต่างประเทศนั้นเริ่มในช่วงระยะปลายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ ได้มีผู้ปฏิบัติงานชาวต่างชาติขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศเข้ามาทำงานช่วยเหลือผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ได้เห็นความแตกต่างในการดำรงชีวิตระหว่างผู้อพยพต่างชาติที่เป็นผู้ลี้ภัยในค่ายอพยพกับผู้คนในประเทศ บางครั้งคุณภาพชีวิตของคนในค่ายอพยพหลาย

คน ได้รับการตอบสนองดีกว่า จึงทำให้ องค์กรพัฒนาเอกชน ต่างประเทศ คิดว่าควรที่จะมีโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาทำงานช่วยเหลือคนไทยด้วย

ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๒๑-๒๕๒๓ ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานอยู่ในค่ายอพยพได้แตกตัวออกมาทำงานพัฒนาสังคมแถบพื้นที่ชายแดน โดยได้เริ่มในพื้นที่ภาคตะวันออก เชียงเหนือ เป็นแห่งแรก

ปี พ.ศ.๒๕๒๓-๒๕๒๖ องค์กรพัฒนาเอกชน ในประเทศไทยได้ขยายการดำเนินงานมากขึ้น และได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศ เช่น ยูเสด ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย หรือประเทศอื่น ๆ ซึ่ง เอ็นจีโอ ต่างประเทศเหล่านี้ จะได้รับเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาลประเทศของเขาส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นเงินบริจาคที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมหารายได้การกุศลขององค์กรเอง

ตัวอย่างองค์กรเงินทุนต่างประเทศที่สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนไทย

MISEREOR (THE GERMAN CATHOLIC ACTION FOR DEVELOPMENT)

เป็นองค์กรคาทอลิก ในประเทศเยอรมันนี้ ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๕๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒) มีฐานะเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ดำเนินงานภายใต้การดูแลของคณะกรรมการที่ประชุมร่วมบิชอปของเยอรมันนี้ เงินงบประมาณที่ใช้ ได้มาจากการรณรงค์ในฤดูถือบวชประจำปีของชาวคาทอลิก รวมทั้งบริจาคและกองทุนสมทบอื่น ๆ ในเยอรมันนี้ วัตถุประสงค์ให้ทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติ

BROT FUR DE WELT มีความเป็นมาคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ องค์กรศาสนาต่าง ๆ ในเยอรมันนี้ ได้รับการอุปถัมภ์จากองค์กรศาสนาอื่น ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกของ WORLD COUNCIL OF CHURCHES ซึ่งได้ให้ความสนใจต่อการบรรเทาความเดือดร้อน ความยากจนและความเจ็บป่วยในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

NOVIB ริเริ่มก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ.๑๙๕๔ (พ.ศ. ๒๔๙๗) โดยความร่วมมือระหว่างกลุ่ม PLEIN กับคณะกรรมการ HUGENHOLZ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในเนเธอร์แลนด์รวมตัวเป็นเอกภาพ เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาในประเทศต่าง ๆ

ICCO เป็นองค์กรเอกชนที่สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาในประเทศโลกที่สาม ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๔ โดยความร่วมมือระหว่างองค์กรศาสนาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโปรเตสแตนต์ ในเนเธอร์แลนด์

APHD ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๗๗ โดยพัฒนามาจาก ASIA FUND ซึ่งได้รับความสนับสนุนร่วมมือจากองค์กรพัฒนาคาทอลิก ในออสเตรเลียและแคนาดา

CEBEMO เป็นองค์กรทางศาสนาคาทอลิกในประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งจะได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ทั้งหมด

TERRE DES HOMME เป็นองค์กรการกุศลไม่จำกัดลัทธิศาสนาเริ่มก่อตั้งขึ้นในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และขยายไปในประเทศอื่น ๆ ทั้งในและนอกทวีปยุโรป ได้รับเงินทุนจากการรณรงค์หาทุนและการร่วมทุนกับ CIDA

องค์กรต่างประเทศจะให้ความสำคัญกับการบริจาคเพื่อการพัฒนาให้กับผู้ด้อยโอกาส และได้รับการสนับสนุนมาก จากสถาบันศาสนา ดังนั้นองค์กรต่างประเทศที่เห็นความสำคัญของการพัฒนา และต้องการส่งเสริมการพัฒนาสังคม ในประเทศที่กำลังพัฒนา อาทิ องค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศ องค์กรสหประชาชาติ รัฐบาลแคนาดา รัฐบาลเยอรมัน ฯลฯ จึงให้เงินบริจาคตามโครงการต่าง ๆ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนในภูมิภาคต่าง ๆ เสนอ โดยการขอทุนเขียนโครงการ ๑ ปี หรือ ๓ ปี แล้วแต่กรอบกติกาของแหล่งทุนโดยจะเลือกรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนที่มีความจริงใจอยากเห็นสังคมดีขึ้น และอยากช่วยเหลือประเทศโลกที่ ๓ ซึ่งมีการระดมการใช้เงินไว้ว่าต้องมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ มิฉะนั้นจะไม่ได้รับการสนับสนุน

บทที่ ๓
เครือข่าย

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “ เครือข่าย ”

การดำเนินงานของ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ผ่านมามีสิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การเน้นให้ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรสร้างเครือข่ายประชาชน สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม หรือ “ Civinet Institute ” ซึ่งเป็นองค์กรประสานงานกลางในระดับประเทศ ของ “มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม” หรือ (Civinet Foundation) ได้ก่อกำเนิดขึ้นจากการประชุมร่วมกันของแกนนำทางสังคมในจังหวัดต่าง ๆ เมื่อกลางปีพ.ศ.๒๕๔๐ เพื่อทำหน้าที่ประสานงาน เชื่อมโยง องค์กรกลุ่มประชาคมในจังหวัดต่าง ๆ การเยี่ยมเยือนในพื้นที่ และการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ร่วมกันในหลายครั้งอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการผลักดันกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ร่วมร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน และจุดประกายกระแสความสนใจเรื่องเศรษฐกิจ ในนามของ “ประชาคมกอบบ้านกู้เมือง” เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๑ มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กรในสถาบันการศึกษา เช่น กลุ่มศาลายา พอรั่ม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเผยแพร่บทความ (แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง เครือข่าย, (พ.ศ.๒๕๔๖) ใน WEB SITE <http://www.thaicivinet.com> ไว้ดังนี้

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในประเทศไทย ทั้งเครือข่ายในทางบวกและทางลบ อาทิ เครือข่ายหวัคະແນทางการเมือง เครือข่ายชุมชน เครือข่ายสังคมสงเคราะห์ เครือข่ายเพื่อสุขภาพ เครือข่ายด้านคอร์รัปชัน เครือข่ายเกษตรกรรายย่อย สมัชชาคนจน ฯลฯ

ในบทนิยามของเครือข่ายภาคประชาชนด้านคอร์รัปชัน กล่าวถึงเครือข่ายว่าหมายถึง “ การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือ สถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วม”

นพ.ธนา ประมุขกุล(www.anamai.moph.go.th) ได้ให้ความหมายถึงคำว่า “เครือข่าย” เป็นมโนภาพที่เห็นว่า สามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือ ภาพข่ายใยแมงมุมซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกัน ของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้นหลากทิศทาง ดังนั้น ความหมายอย่างง่าย สำหรับคำว่า เครือข่าย คือ “ การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย ” การเชื่อมโยงนี้ อาจเป็นการ

เชื่อมโยงระหว่าง ระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่าย อินเทอร์เน็ต หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใด ๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงลงไปในความเป็นบุคคล/องค์กร ก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมา ตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบ ของหน่วยสมาชิกทุกหน่วย ที่เข้ามารวมกัน

ทำไมต้องเป็นเครือข่าย

จากพื้นฐานของการเชื่อมโยงระบบ ระหว่างบุคคล / องค์กร เป็นเครือข่าย ก็คือ การรวบรวมความหลากหลายเข้ามาให้เป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อให้เกิดมีความเป็นเอกภาพคำว่าเอกภาพ ในกระบวนการดำเนินงานเครือข่ายในเบื้องต้นเป็นการมีเป้าหมายร่วมกัน เป้าหมายที่ตรงกันที่นำไป ความหลากหลายมาบรรจบเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งผลจากการรวบรวมกันนี้ ย่อมก่อให้เกิดพลังในการ ดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้โดยเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ลักษณะ ทางโครงสร้างสังคม และวิถีชีวิตของผู้คน มีความหลากหลายขึ้นกว่าเก่าก่อน ได้ก่อให้เกิดความสลับ ซับซ้อนของปัญหามากขึ้น

การแก้ไขปัญหาโดยวิธีคิดวิธีปฏิบัติในลักษณะที่เคยทำกันมาแต่เดิมนั้น จึงมีประสิทธิ ผลน้อยลงเรื่อย ๆ ซึ่งกล่าวได้ว่าไร้ประสิทธิผล ดังนั้น วิธีคิด วิธีปฏิบัติ ในการแก้ปัญหา จึงต้องปรับเปลี่ยน โดยที่เห็นได้เด่นชัดก็คือ ถ้าการแก้ไขปัญหายังคงยึดอยู่บนพื้นฐานที่ให้หน่วยงานของรัฐเป็น ตัวจักรสำคัญแล้วคงยากที่จะประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริงเนื่องจากเราจะพบกับปัญหาสำคัญอันเนื่อง มาจากความเป็นระบบราชการของรัฐ คือ หนึ่ง การแยกส่วนกันในการทำงาน สอง ความติดขัดล่าช้า จากระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติ สาม การทำงานตามสายการบังคับบัญชาที่อาศัยการสั่งการในแนวดิ่ง และสี่ เป็นการรวมศูนย์อำนาจ - ทรัพยากร

แต่ในขณะที่เครือข่าย เป็นการเริ่มต้นด้วยการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่งแม้ว่า สมาชิกที่เกี่ยวข้อง จะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่าง ๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ในเป้าหมาย หรือปัญหาร่วมกันแล้ว สมาชิกแต่ละส่วน ก็จะได้ปรับ และแสดงบทบาทตามศักยภาพ/ ความถนัดของตน เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของเครือข่าย ได้อย่างตรงต่อสภาพที่แท้จริง โดยมีต้องรอ การสั่งการใดๆ จากผู้กำหนดนโยบายในสายงานบังคับบัญชา ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะมีได้รู้ หรือเข้าใจในสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่

ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงาน กันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการระดมสรรพกำลัง อันรวมถึงคน สติปัญญา ความสามารถ และทรัพยากรในการทำงาน เพื่อเอาชนะอุปสรรค ที่เป็นจุดอ่อนของระบบงานราชการ ดังกล่าวข้าง

ต้น และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับ แนวคิดของการพัฒนาปัจจุบัน ที่ให้ยึดพื้นที่ ประสานภารกิจ และร่วมทรัพยากร (Area, Function, Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนา

การเกิดเครือข่าย

เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างก็มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาได้ด้วยวิธีการต่างๆ กัน ซึ่งได้สรุปเป็นหลักๆ ไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ

เครือข่ายลักษณะนี้มักเกิดจาก การที่ผู้คนมีความคิดตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และร่วมแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า ในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิก อันเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง เครือข่ายเช่นนี้ มักเกิดในพื้นที่ชุมชน ที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มารวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรมก่อนต่อเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของสมาชิกมีการขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย (วัตถุประสงค์) ของกลุ่มมากขึ้น กลุ่มก็มักจะพัฒนาขึ้นเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดความครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิก เครือข่ายเช่นนี้ มักมีเวลาการก่อสร้างเครือข่ายนาน แต่เมื่อเกิดแล้วก็จะมีคามเข้มแข็งยั่งยืนและมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่ม เมื่อเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง ตัวอย่างเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัว เพียงไม่กี่ครอบครัวในการมุ่งปลดภาระหนี้สิน ปัจจุบันได้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปสู่หลายอำเภอในจังหวัด

๒. เครือข่ายจัดตั้ง

เครือข่ายจัดตั้งจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบาย หรือการดำเนินงานของภาครัฐ ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดเดิมที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิด รูปธรรมของงานโดยเร็ว และมีจำนวนมากไว้ก่อน ภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะชั่วคราวชั่วคราว เป็นการเฉพาะกิจไม่มีความต่อเนื่องและจะจางหายไปที่สุดในที่สุด ยกเว้นว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี อย่างที่ควร จนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้ แต่แนวโน้มเครือข่ายก็มักจะลดขนาดลง เมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อเริ่มก่อตั้ง

๓. เครือข่ายวิวัฒนาการ

เครือข่ายวิวัฒนาการนี้ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการกำเนิดเครือข่าย ที่มีได้เป็นไปโดยธรรมชาติแต่แรกเริ่ม และก็มีได้ถูกจัดตั้งโดยตรงแต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กร มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนกัน และเรียนรู้ไปด้วยกันก่อน โดยอาจจะยังมีได้มีเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆ อย่างชัดเจน